

הפוגרומים בפולין בשנים 1918-1919 ועדת מורגנטאו ומשרד החוץ האמריקני

Author(s): י. ליפשיץ

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. ח (תשי"ח), חוברת ג-ד, pp. 194-211

Published by: [Historical Society of Israel/](http://www.hsi.org/)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70060007>

Accessed: 17/11/2011 09:36

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

הפוגרומים בפולין בשנים 1918–1919, ועדת מורגנטאו ומשרד החוץ האמריקני

ה.

נוסף על מורגנטאו, נמנו עם הוועדה: הגנרל אדגאר ג'ודוויין והומר ה. ג'והנסון, ובתורת יועץ משפטי – הקאפיטאן היהודי ארתור ל. גודהארט. הוועדה הגיעה לווארשה ב־13 ביולי, והיא יצאה את פולין ב־13 בספטמבר 1919.¹¹⁸ למעשה היה מורגנטאו היחידי מבין חברי הוועדה, שנסע על פני המדינה ובא בדברים עם משלחות יהודיות, נציגי הממשלה, פקידי הצלב האדום ונציגייהן הדיפלומאטיים של ממשלות שונות. ג'ודוויין התעניין בעיקר בחזית הפולנית – הסובייטית, ואמנם מיד פנה לשם ובמשך זמן לא מועט עשה עם הצבא הפולני המתקדם. עם צבא זה אף נכנס למינסק, וכאן ראה פוגרום בעיניו, אם כי הבטיח ליהודים לשמרם מכך. ואילו ג'והנסון, שהגיע לפולין רק לאחר שלושה שבועות, התייחס, אף בתקופת שהותו הקצרה, בשוויון־נפש לכל העניין כולו.¹¹⁹

אף־על־פי שממשלת פולין עצמה השתדלה להשפיע בפאריס, באמצעות פאדרבסקי, על אמריקנים בעלי־עמדה, שיניעו את הנשיא לשלוח ועדה כזאת, הרי נתקבלה הוועדה בפולין בחשדנות. העתונות הפולנית נקטה בגלוי ולפעמים אף בלשון גסה עמדה עוינת כלפיה, ובייחוד כנגד היהודי מורגנטאו, יו"ר הוועדה. דבר זה הכזיב אותו ואף דיכא את רוחו לעתים תכופות, כפי שמספר גודהארט ביומנו, המתאר את האווירה שאפפה את הוועדה.¹²⁰ אנדזיי ניימוייבסקי, שהיה מקורב לחוגי הממשלה הפולנית, כתב ש"וודרו וילסון חייב לדעת, כי ועדה כזאת תתייצב לימינו של עם־השולחן־ערוך, וכנגד העם של קושציושקו ומיצקביץ'. עם השולחן־ערוך חי מנשר.

Report of the Mission of the United States to Poland, *ibid.* p. 407 (118)

(119) גודהארט, עמ' 7; מארשאל, עמ' 611.

(120) ב־16 ביולי, שלושה ימים לאחר שהגיעה המשלחת לפולין, רשם גודהארט ביומנו (עמ' 22)

All of the papers are writing bitter articles against the Mission. They say that President Wilson had no right to interfere in the internal affairs of Poland. None of the Polish papers published the statement of goodwill which Mr. Morgenthau and Gen. Jadwin drew up on the train. הוא מתמרמר גם על הצנזורה הפולנית: The Polish censorship which was very strict in other matters, allowed ...all sorts of stories against the Jews, accusing them of the most fantastic crimes. כדוגמה להאשמות כאלה הוא מציין את תיאור הפוגרום במינסק כפי שפורסם ב־Gazeta Poranna, עתון שהיה מקורב לפאדרבסקי.

בדו"ח ששיגר מורגנטאו ב־21 ביולי לשר החוץ האמריקני נטה לאופטימיות: (State Dept. 860c.)

Polish press in general has already shown some improvement (4016/131) אולם לאחר מכן

ציין בוכרונותיו כי A large portion of the press unreservedly described our purpose as a piece of uncalled for interference (Morgenthau, p. 360) of.

אף ד"ר בוגין שקיים קשרים הדוקים עם הנישלת יודע לספר: It was a sad disillusionment for Mr. Morgenthau who had liked to

.believe in the basic justice of the Poles. (Boris D. Bogen, 205)

מרמה, עיסוק בחפצים גנובים, סחר נשים, זיופי כספים ופשיטות-רגל זדוניות, בעוד שעם קושציושקו ומיצקביץ' שפך תמיד את דמו למען החירות, במקום שהחירות דוכאה"¹²¹. העתונות הפולנית טענה, שהיהודים שלחו במיוחד לפולין את "הסוכנים הציוניים פראנקפורטר וגאנז, אשר מילאו תפקיד מיוחד בהגשת תזכיר יהודי לידי הסנטור (?) מורגנטאו"; יהודים שהעמידו פני נפגעים קיבלו כביכול מן הוועדה סכומים גדולים; בכל מקום הפכו כביכול היהודים את יום בואה של הוועדה ליום חג, תלו דגלים ובירכו זה את זה בברכת "חג שמח". מורגנטאו אף הצהיר בבית הכנסת בוויילנה בפני "אחיו היהודים", שאין הוא חש עצמו זר בתוכם, שכן זקנו האחד היה רב, והאחר — שוחט, ו"לפיכך אני כוהן"¹²².

במכתב מיוחד אל מורגנטאו מיום ה־30 ביוני 1919, הסביר שר־החוץ רוברט לאנסיונג, מה מצפה הנשיא וילסון מן הוועדה: "רצוי — כותב לאנסיונג — שהוועדה שלכם תערוך חקירה זהירה בכל העניינים הנוגעים ליחסים שבין יהודים ללא־יהודים בפולין. כלולה בכך, כמובן, חקירה של מעשי הטבח השונים, הפוגרומים ופגיעות אחרות שאפשר שנתקיימו, וכן של החרם הכלכלי וכל שאר האפוליות כנגד היהודים. גילוי האמת בכל העניינים הללו אינו מטרה לעצמה, אלא אמצעי למטרה, כדי לגלות את הסיבות לפגיעות ואפוליות כאלה ולהגיע לפתרון אפשרי... כל אמצעי שיינקט לעזרת היהודים יעזור גם לפולין"¹²³.

מכתב זה נודע כ"הוראות" הנשיא. העתון הפולני "קורייר וארשאבסקי" מסר את תוכנו בזו הלשון: "לעניין החקירה של אמיתות הפוגרומים... ערך מועט... תכלית נסיעתכם אינה לגרות את הפולנים או להוקיע את היהודים כשקנים... תכלית נסיעתכם היא בעיקרו של דבר להשתדל ככל האפשר... להשפיע במיוחד על היהודים בכל המרכזים הפולניים ולהסביר להם מה הם חובותיהם כלפי המדינה החדשה". סופרו "הדייקן" של העתון אף ידע להוסיף ולספר, כי לאחר שובו של מורגנטאו לאמריקה יטיל עליו הנשיא תפקיד חדש: "להשתיק את התעמולה האנטי־פולנית של יהודי ארה"ב"¹²⁴.

אף כי פאדרבסקי ביקש בשם ממשלת פולין את כינונה של הוועדה, יודע מורגנטאו לספר כי בקשתו של פאדרבסקי "רחוקה היתה מלייצג את משאלות כל העם הפולני. הרוב בממשלה — ובייחוד ראש המדינה פילסודסקי וקבוצתו — נתקשו להסתיר את אי־אמונם כלפי המשלחת, וחלק גדול מן העתונות תיאר את מטרתנו ללא הסתייגות כהתערבות לא־קרואה"¹²⁵.

העתונות היהודית בפולין קיבלה את הוועדה בהסתייגות. ראשית, משום שמורגנטאו קנה לו שם כאחד המתבוללים והאנטי־ציונים הלוחמים שבקרב יהדות ארה"ב. שנית, כיוון שיהודים

(121) מובא עפ"י ה"הינט", וארשה, 27 ביולי 1919, עמ' 3. — ד"ר בוגין כותב, שמורגנטאו הלך אל גיימייבסקי ושוחח עמו שיהא ארוכה בענין זה, אלא שלמחרת היום נתפרסמה בעתונו של גיימייבסקי Dwa Grosze התקפה חדשה עליו, ואף חריפה יותר. בוגין מעיר על כך באירוניה: Morgenthau had failed to convert Niemojewski.

(122) Illustrowany Kurjer Codzienny 6. באוגוסט 1919, וכן Dziennik Powszechny מאותו תאריך.

(123) מורגנטאו, עמ' 359–360.

(124) Kurjer Warszawski, 12 באוגוסט 1919.

(125) מורגנטאו, עמ' 360.

בפולין הסכימו לדעתם של יהודי ארה"ב, כי מוטב להם ליהודים, שלא יהא יהודי קשור בוועדה הזאת, שנועדה לטהר את הטמא.¹²⁶

מורגנטאו אהב את הפומבי והתרשם מאוד מהמסיבות והמשתאות הרשמיים, בהם פגש נסיכים, רוזנים ואצילי-ארץ. כשבא אליו לביקור פאדרבסקי בכבודו ובעצמו, היה נרגש, כפי שמספר ד"ר בוגין, עד כדי כך, שקרא בקול כי אין אמת בסברה, שאצילי פולין נושאים משפטי-הקדם בלבם.¹²⁷ אמנם עד מהרה נוכח, שהאצולה הפולנית ואישי הממשלה אינם אלא אנטישמיים קנאים. הבחין בכך לפניו הקצין היהודי הצעיר גודהארט, מזכיר הוועדה ויועצה המשפטי, שהיה משקיף ערני ביותר. גודהארט שם לב לכך, שיהודים לא היו בין הקרואים למשתאות, ואילו האורחים הנבחרים המהדרים בנימוסיהם, לא יכלו בכל זאת להסתיר את שנאת ישראל שבלבם. אנדוויי ניימייבסקי, האנטישמי הלוחם, שהגדיר את שליחותה של הוועדה כ"שליחות פרובוקאטורית" היה אורח רצוי במסיבות אלו. פאדרבסקי אף לא נענה לבקשתו של מורגנטאו, ללוותו בערב שבת אל בית-הכנסת, כסימן אהדה ליהודים.¹²⁸

גודהארט והנספח הצבאי האמריקני אוטו ערכו שניהם ביקור במשרד החוץ הפולני, ונציגי משרדים ממשלתיים שונים ניסו לשכנע אותם, כי הממשלה אינה מעדיפה פולנים לעומת יהודים. אמנם הודו שכמעט ואין פקידים יהודים בשירות הממשלתי, אף לא שוטרים, נהגים וכיו"ב, אך אין זאת אלא משום שהיהודים אינם יודעים את הלשון הפולנית, ואינם מסוגלים למשרות כאלה מבחינה גופנית.¹²⁹ גודהארט מצא כי טענת היהודים, שפאדרבסקי הוא אנטישמי מתקבלת על הדעת, שהרי כמעט כל הפולנים הם אנטישמיים.¹³⁰

משיצאה הוועדה לבקר בערי הפוגרומים, מיד נגלתה לנגד עיניו של מורגנטאו כל חומרת מצבם של היהודים; מן הצד האחד: אולת-יד, דכודך נפש, השפלה וחוסר-תקווה; ומן הצד האחר, מצד הפולנים — התנשאות, קהות בלתי מובנת ואדישות לחייהם של יהודים, דוגמת הריגתם של היהודים בפניסק, שלא היו מסוגלים להבין, כי אין להרוג שלושים וכמה יהודים חפים מפשע, תוך כדי הכרזתם בסתם כבולשביקים. מורגנטאו, שהאמין תחילה כי יוכל ליישב את "הסכסוך

(126) במאמר "א כתב אויף אומשולד", בעתון "דאס ניייע לעבן" מיום 11 בספטמבר 1919, נאמר כי פאדרבסקי ביקש מווילסון לשגר משלחת לארץ הגן-עדן שלו, כדי שתחקור ותברר כי אכן "עמו חף מפשע וטהור כאלוהים", ותעניק "לארצו תעודת יושר, טוהר וסובלנות; וכל העולם, ואמריקה בכלל זה, יראה בעליל, שבמדינתו לא נתחוללו אלא מהומות, שעתונאים יהודיים ניפחו ותיארו אותם כפוגרומים ושחיתות ביהודים, ואפילו היו פוגרומים — יידע העולם, שהיהודים ערכו אותם בהם גופם".

(127) בוגין, עמ' 204.

(128) לפי דבריו של מורגנטאו נטה פאדרבסקי ללוותו לבית הכנסת, אלא שיועציו מנעוהו מכך.

(מורגנטאו, עמ' 377).

(129) גודהארט, עמ' 164—165.

(130) שם, עמ' 35. גודהארט הוזמן יחד עם מורגנטאו למסיבה בביתו של אציל פולני. עלמה צעירה, בת אחותו של המארח, שישבה לצדו של גודהארט, גילתה לפניו את לבה, כי "מוור בעיניה מאוד לראות היאך מתקבל יהודי בידידות רבה כל כך בביתם", והפטירה: "אני שונאת את היהודים" (מורגנטאו, עמ' 366).

המשפחת¹³¹ בין היהודים לבין הפולנים, שכן כאן את משתאות הפומבי שבוארשה ואף קיפח לא מעט אמונתו בכוחו. הוא נזדעזע ממה ששמע וראה בפנסק, ואף לאחר שנים אחדות כתב, שעדיין הדברים מדריכים את מנוחתו¹³².

היהודים בכלל, ובפרט בעיירות הקטנות, נתייראו לספר את האמת, שמא יבואו על עונשם. הרבנים וראשי הקהילות הקטנות חששו, שהם עשויים בדבריהם להמיט צרות עוד יותר גדולות על כלל ישראל¹³³. מרכזים כמו וילנה ווארשה היו במובן זה יוצאים מן הכלל. בעיקר התעניינו היהודים לדעת, אם יוכלו לקבל עזרה לשם הגירה לארץ-ישראל, אמריקה, או אפילו רוסיה. צעירים יהודים אמרו לגודהארט: "בשום מקום לא יוכל להיות מצבנו גרוע ממצבנו כאן". ימים אחדים לאחר בואה של הוועדה לווארשה, נתפשטה שמועה, כי המשלחת מסייעת בקבלת דרכונים, והמון יהודים צבא על המשרד המרכזי של המשלחת.

המשלחת אף מצאה שכמרים מטיפים בכנסיות בגלוי להחרמת היהודים, וכי הצנזורה הפולנית מרשה התקפות אנטישמיות בעתונות וכרזות אנטישמיות¹³⁵. מורגנטאו עצמו שמע בעיר סטאניס-לאב, כאילו מתכוונים היהודים לגרות ולעורר שם פוגרום. ראש העיר התפאר באזניו, שהעיר מתנהלת באמצעות "ועדה מייצגת של נוצרים ויהודי" — 60 נוצרים ויהודי אחד. אף היהודי האחד הורחק עד מהרה¹³⁶.

לאחר שהייה של ימים אחדים בווארשה, שיגר מורגנטאו ב-21 ביולי, דו"ח אופטימי מאוד ללאנסקינג. הוא כתב שבעתונות הפולנית כבר ניכר יחס טוב יותר כלפי המשלחת; שהמנהיגים היהודיים מציניים, כי בואה של המשלחת הפיח תקווה חדשה בלבות היהודים שבמדינה;

(131) שם, עמ' 358: It was for us to see whether the quarrel could not be amicably settled and the new family saved to do its part for the Clan.

(132) שם, עמ' 369.

(133) כדוגמה לכך מביא גודהארט מעשה ברב מסקולקה (בקרב ביאליסטוק): The Rabbi, who was their spokesman whispered to Mr. Morgenthau that he was frightened at the presence of the Polish officers and asked that they be requested to leave the room. אולם הממשלה הפולנית דאגה מראש לכך שנציגיה יוכלו להיות נוכחים בעת גביית העדויות (שם, עמ' 46).

(134) שם עמ' 39, 165.

(135) ה"הינט" הווארשאי מיום 7 באפריל 1919 מביא תוכנה של כרוזה כזאת, המזהירה מפני הכנות למעשה בגידה ומהפכה כנגד המדינה הפולנית, הנעשות בידי הגרמנים והבולשביקים; "שלישיהם הם היהודים"; "הסוכנים היהודים שבחוגי העובדים" מוכנים "למכור את פולין". — אליאס טאבנקין, הכתב של ה"טריביון" הניו-יורקי, אסף אז בנסיעתו על פני פולין מספר כרוזים אנטישמיים, ומקצתם מצויים עתה בארכיון של יו"א. כרוזים אחדים שהוצאו ביאנואר 1919, ערב הבחירות לסיים, מטעם הרשימה הפולנית הלאומית, מספר 10, שפאדרבסקי היה מועמדה הראשון, קוראים לכל "הפולנים שאינם רוצים בכך שרובם של צירי וארשה לסיים יהיו יהודים", להצביע בעד הרשימה הזאת. כרוז אחד מתריע, שרק ההצבעה לרשימתם "תמנע נצחון יהודי". כרוז שלישי פונה אל הפועל הפולני בשאלה ריטורית: "כלום רוצה אתה בכך, שליב טרופצקים וראדיקסובילסונים ימשלו בעמנו?" כל הכרוזים האנטישמיים מטעם מפלגת פאדרבסקי מכנים בשם "יהודי" את כל הפולנים, שאינם נמנים עמה. — גודהארט מציין ביומנו (עמ' 121) ששמע בכנסיות של צ'סטוהובה כמה דרשות, בהן נדרשו המתפללים להחרים את היהודים.

(136) מורגנטאו, עמ' 368.

שהמשלחת מבקרת בבתי פולנים ויהודים, מקבלת פני משלחות ואישי ממשלה שונים, וכי מתייחסים עתה יחס של רצינות אל המשלחת האמריקנית, כי נוכחו שזו לא באה רק לחקור את המאורעות אלא היא מבקשת להעלות את האמת כולה, כיסוד לפתרון. מורגנטאו הביע את התקווה, שהמשלחת תוכל "לשמש הגשר", שעליו יוכלו הקבוצות השונות להיפגש ול"התפייס"¹³⁷, בהסכמתה של ממשלת ארה"ב, הכין מורגנטאו תכנית מקפת לסיוע כלכלי. כסבור היה שדרך התחיה הכלכלית, אשר תפחית את הדחקות המסעירה את הרוחות, היא העזרה הבטוחה ביותר לפרשת המשבר הפולני. הוא ביקש לכונן קורפורציה אמריקנית-פולנית גדולה, שתממן מפעלי תעשייה פולניים בדרך מכירתם של ניירות-ערך באמריקה. תעשיינים ואנשי-עסק פולניים נתנו הסכמתם לתכניתו וכן זכתה להסכמה נלהבת מפאדרבסקי עצמו. אולם הדבר לא יצא אל הפועל, כיוון שהממשלה לא ראתה אפשרות לוותר על האינפלציה — כפי שמסר לאחר מכן פאדרבסקי למורגנטאו — ולהעלות את ערכו של המארק הפולני שהיה ירוד ביותר. לא עלתה אפוא בידו של מורגנטאו להציל את העם הפולני, אשר "הפסיד מחמת בטלה את כבודו העצמי ונגרר אחר מיליטאריזם"¹³⁸.

הממשלה הפולנית מעוניינת היתה ביציאתם של יהודים מן הארץ, ואף דובר על כך עם מורגנטאו. תכופות ובלא נימוס נרמז מה עליו לדווח לשולחיו; בגסות חיילית עשה זאת פילסודסקי, שבא במיוחד לוויילנה, בזמן שהותה של המשלחת בעיר¹³⁹. מנהיגיה האמיצים של הקהילה הכינו והגישו בפני המשלחת חומר-הוכחה בדוק ונאמן על מחלך הפרעות בעיר והנגישות הבלתי-פוסקות. דבריהם של העסקנים הווילנאים ובראשם הרב רובינשטיין עשו רושם עז על המשלחת¹⁴⁰.

יוזף פילסודסקי בא לכאן לעזרת אחיו יאן, שהיה שר-הפלך הווילנאי. עוד ב־31 במאי 1919 אמר יוזף פילסודסקי בשיחה עם הציר האמריקני גיבסון, ש"היהודים ביישו את פולין, ועשויים להביא לה רק נזק". ואז כבר הדגיש, שהמצב הורע עם בואם של אנשי חיל האלר, המקצצים בזקניהם של יהודים¹⁴¹, כלומר, הרי "האמריקאנים", אף הם אינם יכולים לעצור ברוחם למראה יהודים פולניים. דברים שהשמיע פילסודסקי בוויילנה בפני מורגנטאו וג'ודוויין, ניכר היה מהם שקרא את העתונות האנטישמית וקיבל ממנה הרבה, כפי שציין מורגנטאו. "כבר חלפו עברו התקריות הקלות — טען פילסודסקי — והנה אתם באים לעורר שוב את כל הפרשה, ובוודאי אף להכין דו"ח, שיוסיף ויזיק לאשראי שלנו בחוץ לארץ. העם הפולני דוחה בשאט נפש את

(137) "סטייט דפט.", c 860, 4016/131.

(138) מורגנטאו, עמ' 380. ועי' שם עמ' 420, התוכנית המפורטת, ששיגר ב־10 באוגוסט אל פאדרבסקי.

(139) עי' שם, 371—372.

(140) מורגנטאו (עמ' 362) משבח מאוד את עדותו המזהירה והמשכנעת של הרב רובינשטיין בוויילנה. נגבו מאות עדויות על פרטי הפוגרום שהיה בעיר. רובינשטיין אף נסע לווארשה להשפיע על הוועדה, "לבלי תחזור על טעותן של חקירות הטופות קודמות".

(141) "סטייט דפט.", c 860, 4016/61. פרטי הראיון נמסרו ב־3 ביוני לעתונות מלבד החלק הסודי, בו מסר גיבסון, כי פילסודסקי ייחס את התגברות המעשים האנטישמיים לאנשי חיל האלר שהגיעו מאה"ב.

ההאשמה, שהיה ראוי לא־אימון: מה תוצאה יכולה אפוא להיות לפעילות המשלחת, אם לא התרפת השנאה הגזעית, זו שלדבריהם אתם מבקשים לשים לה קץ?¹⁴²

לאחר זמן הוזמנה המשלחת עוד הפעם אל פילסודסקי, הפעם בווארשה. כאן ניסה פילסודסקי בלשון דיפלומאטית יותר, להשפיע על תוכן הדו"ח של המשלחת. לדעתו צריך הדו"ח לשכנע את העולם, שיש לשים קץ לחקירות כגון זו, שכן ההתערבות בענייני ארצות זרות אינה לטובת אותן הארצות¹⁴³; נוסף על פילסודסקי קיבלה גם הממשלה בכללה את פני המשלחת ובאותו מעמד נרמז לה, למשלחת, שבוודאי תשמור על כבודה של פולין. בו בזמן דחתה הממשלה כל ההאשמות, אפילו טענותיו המתונות של מורגנטאו כנגד הרדיפות הכלכליות, היינו החרם הכלכלי¹⁴⁴.

ככל שהשתתה בפולין נוכח מורגנטאו יותר ויותר, שהשנאה ליהודים והזלזול בהם מושרשים כאן עמוק. העתונות היא אנטישמית ולא פעם ייחסה לו דברים שלא אמר, או סילפה את דבריו מן הקצה אל הקצה. לא הועילו הכחשותיו ולא כלום. לא אחת אף עלבו בו על שום שהוא יהודי, ולא עמדה לו זכות משרתו הרמה וזכות העם האמריקני הגדול שאותו ייצג¹⁴⁵.

מורגנטאו הגיע לפולין בטוח בכוחו. כיוון שהצליח בעסקיו, האמין בתמימות שיצליח גם בשליחותו. הוא אהב כבוד ופרסום וציפה לגדולות מנסיעתו ומהצלחתו המקווה. לא היה לו כל מושג מחומרת הבעייה. רק סמוך להפלגתו, הומצא לו ספרו האנגלי של דובנוב "ההיסטוריה של היהודים ברוסיה ופולין"¹⁴⁶, כדי שיכיר בחטף את רקע הבעייה היהודית באירופה המזרחית בכלל ובפולין בפרט. ספק אם מצא בעת שהותו בפולין זמן וסבלנות, כדי להציץ בספר הזה. לפי כל דרך חינוכו וקשריו החברתיים היה מורגנטאו מתבולל קיצוני. סטיפן וייז, שמורגנטאו היה קשור עמו שנים אחדות בבית הכנסת, לא השפיע עליו ולא כלום. אף לגבי פולין ראה בהתבוללות את הפתרון האפשרי היחידי. אלא שכאן נוכח, שהקבוצה הקטנה של מתבוללים אינה מייצגת איש מלבדם, אף־על־פי שהממשלה הפולנית הציגה אותם כיהודים למזפת¹⁴⁷.

משגחו החמור ביותר של מורגנטאו בפולין היתה פנייתו אל יהודי מינסק, ש"בשום פנים ואופן לא יסייעו לבולשביקים", וש"הצעירים לא ישתמשו בכוח כנגד הצבא הפולני"¹⁴⁸. הדברים

(142) מורגנטאו, 'עמ' 372–373.

(143) שם, 'עמ' 375–376.

(144) שם, 'עמ' 376.

(145) בקוברין, בשעה שהרב קיבל את פני האורח, נזרקו מתוך הקהל הנוצרי קליפות בפניו ("היינט", וארשה, 21 באוגוסט 1919, 'עמ' 2); ברכבת בדרכו הביתה, פגע בכבודו קצין בשם יוליוש ואגנר, שהיה קשור בשירות הדיפלומטי הפולני (שם, 21 בספטמבר, 'עמ' 4).

(146) Cyrus Adler, I have Considered My Days. Philadelphia, 1941, p. 319.

(147) בתחילת מאי 1919, נתקיימה ועידה של המתבוללים, בהשתתפות 58 צירים. הוחלט להניח לה, לממשלה, לפתור את שאלת היהודים במדינה ולהתנגד לארגון הקיבוץ היהודי כמיעוט לאומי מיוחד. ("היינט", וארשה, 12 במאי 1919, 'עמ' 1, 13 במאי 1919, 'עמ' אחרון). אף נשלחה משלחת לוועידת השלום בפאריס, שתפקידה היה להתנגד לזכויות המיעוטים. עם חבריה צריך היה להימנות סטאניסלאב נתנזון, סגן יו"ר הקהילה היהודית בווארשה (שם, 9 ביוני 1919, 'עמ' אחרון).

(148) וזו לשונו של הכרוז: "יהודי מינסק! הנני נוטל רשות לעצמי לבקשכם שתהיו שקטים בבוא החייל

שימשו הוכחה נוספת בידי הממשלה הפולנית, שאמנם מוכנים היהודים לסייע בידי הבולשביקים. מורגנטאו עמד על טעותו לאחר זמן, כאשר נוכחותו של הגנרל ג'ודוויין במינסק לא הצילה את יהודי העיר מפוגרום.¹⁴⁹

יותר מיהודי לאומי לא יכול מורגנטאו, על פי דרכו, להסיח את דעתו מיהדותו, וכל הימים חושש היה, שמא היא עשויה לקפח את מידת האובייקטיביות שלו. עוד לפני הפלגתו לפולין, ביום 4 ביולי 1919, כתב אל יעקב שיף, שהוא "מבין, כי האמת בו ודאי לא תספק את שני הצדדים, אלא שאני חייב להתנחם בכך, שלעתים רחוקות עשוי פסק-דין להניח את דעת כולם"¹⁵⁰. בפולין הביע זאת ביתר בהירות בשיחה עם הממשלה הפולנית, באמרו שיהא אובייקטיבי, ישתדל שלא לפגוע במדינה הפולנית, אך יוכיח אותה על שום ההגבלות הכלכליות. מורגנטאו היטיב לזכור תמיד, כי הנשיא וילסון עמד על שיתוף יהודי במשלחת, וכי הוא מורגנטאו, "לא יכול לסרב לשרת", וזו היא "שעת כושר לשרת את ארצנו, ואולי — אף את פולין כולה"¹⁵¹. מורגנטאו ייחס למשלחת מעמד גדול משהיה לה, ומתוך אמונתו היתירה בעצמו אף שכח לפעמים קרובות שהוא איננו המשלחת כולה.

1.

מורגנטאו יצא את פולין ב־13 בספטמבר, וביום ה־3 באוקטובר הגיש בפאריס למשלחת השלום האמריקנית את הדו"ח¹⁵², שכבר היה ידוע מקודם לכמה וכמה מחברי המשלחות היהודיות. ב־30 באוקטובר כתב פולק, העוזר לשר-החוץ, אל פיליפס, ממלא מקומו של שר-החוץ

הפולני לעירכם; אל תעזרו לבולשביקים בשום פנים ואופן. אני קורא לצעירים שלא להשתמש בכוח כנגד הגרודים הפולניים. מעשי-אלימות ופוגרומים ניתנים להימנע, אם היהודים לא יתנו לפולנים עילה לפתוח בהם. הממשלה הפולנית ומפקדי הצבא הפולני רוצים למנוע מעשי-אלימות, וכן ידידינו מאמריקה ומאנגליה. רק מתוך שיתוף פעולה הדדי ושלום אפשר למנוע פוגרומים" ("ט א ג", ניו-יורק, 22 באוגוסט 1919).

לפי דברי ד"ר בוגין היה הכרוז חריף יותר: By shooting from the windows you are jeopardizing the lives of the rest of your people. The Polish Government will do all it can to protect your lives and the lives of your dear ones, but all will depend on your conduct. If you take the part of the enemies of Poland you will be treated accordingly, and, with the best of intentions on the part of the authorities, pogroms, under such conditions, become unavoidable. Listen, therefore, to the advice of your friend, the representative of the American people and the entire American Jewry. Signed, Morgenthau"

(149 כשלושה שבועות לאחר מכן, כאשר נודעו זועות הפוגרום המינסקאי, הביע מורגנטאו את צערו העמוק על פרסומו של הכרוז ("פ א ר ו ע ר ט ס", ניו-יורק, 14 בספטמבר 1919). לפי גודהארט, חששו לפוגרום עם כיבושה של מינסק, וכדי "למנוע את הדבר נכנס הגנרל ג'ודוויין העירה עם הצבא הפולני". מאחר שהפולנים הכתישו את מעשה הפוגרום, נתכוון ג'ודוויין להזים את דבריהם, ואילו העתונות הפולנית ציינה את ג'ודוויין כעד ראיה לשקריהם (גודהארט, עמ' 67; 107—108).

(150 American Jewish Archives בסינסינאטי, אוסף שיף, חיבה 471.

(151 מורגנטאו אומר באותו מכתב: The President was so positive that his conclusion to put a Jew on the commission was correct that I could not refuse to serve

(152 "סטייט דפט.", 860. 4016/182.

בוושינגטון, כי לדעתו מוטב לא לפרסם את הדו"ח של מורגנטאו בלא הדו"ח של שני החברים האחרים, וכי הוא מקוה, שיוכל להמציא את הדו"ח... ב־31 באוקטובר. פולק מוסיף ומעיר, שרק לאחר קריאת הדו"ח שלהם יוכל "להביע דעתו אם על המשלחת לעשות נסיון נוסף כדי להגיע לכלל הסכם על דו"ח משותף"¹⁵³.

ב־5 בנובמבר טילגרף יוסף פ. גריי, המזכיר הכללי של המשלחת האמריקנית לוועידת השלום והודיע כי ג'ודוין וג'והנסון הגישו "לאחר שמר מורגנטאו יצא מפאריס תוספת לדו"ח"¹⁵⁴. לא היה זה דו"ח גמור אלא "תזכיר" בלבד. את הדו"ח עצמו הכין בעקבות התזכיר, שלדון וייטהאוז, מומחה לענייני אירופה המזרחית בוועידת השלום, לשעבר מזכיר השגרירות האמריקנית בפטרבורג, ומן הסתם היה עויין ליהודים כרוב הדיפלומטים האמריקניים ששירתו במזרח אירופה¹⁵⁵.

נראה שחברי ועידת השלום האמריקנית לא היו מרוצים מן העובדה, שלא ניתן לפרסם דו"ח אחד וב־5 בנובמבר הציעו שג'והנסון וג'ודוין יקיימו, מיד בהגיען לארה"ב, "פגישה נוספת עם מר מורגנטאו ויבדקו את האפשרות לחבר דו"ח מוסכם, שיהא חתום בידי כל שלושת חברי המשלחת"¹⁵⁶. בינתיים עוכבו שני הדו"חות.

הדו"ח של מורגנטאו כתוב בזהירות יתירה, כשהוא מאזן בקביעות טוב ורע. "פולין היתה מקום מקלט ליהודים", אף כי "מזמן לזמן היו תנועות אנטי־יהודיות". "הנחשול נגד היהודים והזרים" בפולין החדשה היה "תגובה שוביגית לחירות שהושגה במפתיע", חירות שהעם הפולני "ציפה לה זמן רב כל כך". "המהומות הראשונות נתחוללו בראשית ימיה של המדינה פולנית כשלא היתה "עדיין ממשלה תקיפה"¹⁵⁷. מבלי להשתמש במלה "פוגרום", כיוון שמשותפים בה, לפי דבריו, "הן למעשי אלימות קטנים והן לגבי שחיתות שהוכנו בהקפדה", מתעכב מורגנטאו על שמונה פוגרומים גדולים: בקלק, לבוב (למברג), פינסק, לידה, וילנה, קולבוביב, צ'נסטוכוב ומינסק. ואף בדברו על הטבח הגדול בפנינסק אינו נמנע מלהזכיר, שאינפורמציה בולשביית מסוימת כאילו הושגה מידי שני חיילים יהודים. אפילו היה אמת בדבר, לא היה בכך כדי להצדיק במשהו את הרצח בדם קר. אין זאת אלא שמורגנטאו ביקש בדרך זו להדגיש את מידת האובייקטיביות שבו¹⁵⁸.

אף מדבריו העצורים והזהירים של מורגנטאו מצטיירת ממשלה אנטישמית מאוד ועם אכול שנאה ואיבה כלפי היהודים. מורגנטאו מוסיף ומאזן: כשם שהיהודים היו דוחים בשאט נפש האשמת גזעם על שום מעשיהם של כמה מבני דתם שאינם רצויים. כך אין זה מן היושר להאשים את העם הפולני "על שום מעשי האלימות שביצעו חיילים משתוללים ואספסוף מקומי"¹⁵⁹. מורגנטאו מסביר את התעמולה האנטישמית העזה בעתונות, את החרם הכלכלי הנפוץ, ואת האפליה מצד הממשלה כלפי פקידים יהודים, בהתקוממות הרגש הלאומי הפולני כנגד מה

(154) ש, מ, 4016/169.

(153) ש, מ, 4016/161.

(155) קוירק, מזכירו של שר החוץ לאנסינג, בתזכיר מיום 24 בנובמבר 1919, אל העוזר לשר החוץ

פיליפס. ש, מ, 4016/168.

(157) מורגנטאו, עמ' 409.

(158) ש, מ, עמ' 411 ; 415. (159) ש, מ, עמ' 415.

שקרוי בפי הפולנים "אופיו הזר של ההמון הגדול של האוכלוסיה היהודית", ובעיקר כנגד "דיבורם בלשון שלהם", ש"יסודה הוא דיאלקט גרמני". עדיין הפולנים רואים ב"גרמניה ארץ אויב". מורגנטאו מעודד את נפשו, כשהוא כותב: "היחסים שבין היהודים לבין הלא-יהודים עתידיים בלא ספק להשתפר בפולין דמוקרטית וחזקה"¹⁶⁰.

מסקנתו של מורגנטאו היתה, שאין לו מסקנה. הוא מתנצל ואומר, ש"המשלחת לא הספיקה בשני חדשי שהותה בפולין אלא להכיר את מצבו הכללי של העם" הפולני, ואילו "כדי לנסח פתרון לבעיית היהודים בפולין" יש לחקור חקירה ממושכת לא רק את מצבם הכלכלי של היהודים, אלא אף את צרכיה של פולין. לפיכך הוא מציע, שחבר הלאומים ישגר לפולין ועדה, "שתחקור חקירה יסודית ותעבד תכנית, אשר באמצעותה יוכלו היהודים בפולין ליהנות מאותן האפשרויות הכלכליות והחברתיות, מהן היהודים נהנים בארצות חפשיות אחרות"¹⁶¹.

מורגנטאו, שנשלח במיוחד לעזור לפולין בפתרון בעיותיה הכלכליות, אשר בהן ראו וילסון ועוזריו את המכשול העיקרי להתפתחותה הנורמלית של המדינה הפולנית, כדי שתוכל "לעמוד בפני הסכנות הגדולות הצפויות לה"¹⁶² — הוכרח להודות שלא הספיק לעשות דבר ולא פתר דבר. אכזבה גדולה היתה לו, למורגנטאו, התנגדות שני חבריו לדו"ח המתון שלו¹⁶³. העובדה שג'ודוויין וג'והנסון, שהוא עצמו בחרם מתוך רשימת מועמדים שהציעה הממשלה, הכינו דו"ח נפרד, קירבה את מורגנטאו אל העסקנים היהודים באמריקה, ששללו תחילה את מועמדותו ולא היו מרוצים עתה מן הדו"ח שלו, שהיה כבר לנגד עיניהם שבועות אחדים קודם לפרסומו. השופט יוליאן מק, חיווה את דעתו בפני לואי מארשאל, שאף כי רצויים שינויים מסויימים בדו"ח של מורגנטאו, הרי הוא "מסמך טוב למדי", כשמביאים בחשבון את הנסיבות¹⁶⁴ (רוצה לומר: הכנת הדו"ח המשלים של ג'ודוויין וג'והנסון). מן הסתם לא יכלו המנהיגים היהודים לשכוח גם את דבריו של ג'והנסון, שמהדו"ח של מורגנטאו נודף "ריח יהודי"¹⁶⁵. לפיכך כבר היו מוכנים להשאיר את הפסקאות הבלתי צודקות והבלתי ידידותיות כלפי יהודי פולין, בכדי להציל את הרושם הכללי, שיהודים בכלל אמנם סבלו בפולין על לא עוול.

לוסיין וולף ביקש לשכנע את הצירים היהודים לוועידת השלום מרוסיה ומפולין, ששהו עדיין בתחילת אוקטובר 1919 בפאריס, וכבר הכירו מאחורי הקלעים את הדו"ח של מורגנטאו פחות או יותר, — שיקבלו את הדו"ח הזה. לדעתו מוטב לקבלו ולהביע קורת רוח מן הדיון ההוגן. לנהוג אחרת — משמע — להטיל את מורגנטאו "לתוך זרועותיהם של ג'ודוויין ושל הומר ג'והנסון". וולף ציין, שווינאור הסכים עמו בכך¹⁶⁶.

(160) ש.ס., עמ' 417. (161) ש.ס., עמ' 419. (162) ש.ס. (163) ש.ס., עמ' 354—355.

(164) מארשאל, כרך 2, עמ' 611.

Morgenthau's Report on Poland Stirs Up a New Controversy, The American (165 Hebrew, December 12 1924, p. 177. בראיון ל"אמריקן היברו" אמר מורגנטאו שג'והנסון האשים אותו that mine [report] had a Jewish flavor. לוסיין וולף כותב ביומנו (עמ' 618), ביום 5 באוקטובר 1919 שג'והנסון "does not contest any of its statements but he does not like its 'flavor'. By this he means that it is too pro-Jewish and not sufficiently pro-Polish"

(166) זכרונות לוסיין וולף, עמ' 628.

כפי שכבר הזכרנו הכין את הדו"ח של ג'ודוויין ושל ג'והנסון שלדון וייטהאוס על פי התזכיר שהגישו הללו למשרד החוץ. משרד החוץ היה אפוא במידה מרובה שותף ל"ריח" האנטי־יהודי — אם להשתמש בלשוננו של ג'והנסון על דרך הפאראפראזה — העולה מן המסמך הבלתי־דיפלומטי הזה, שהוכן בידי דיפלומט בקי ומנוסה בתוך משרד החוץ גופו.

הדו"ח של השניים פותח בהסתייגות ש"רוב זמנה של המשלחת בפולין היה נתון לשמיעת האשמות מצד יהודים או בעד יהודים, וכי החומר בעניין המהומות מבוסס ברובו על דברים שבעל־פה". אף על פי שמלכתחילה נתכוונה המשלחת לאפשר לממשלת פולין "להשיב תשובה מפורטת", נמצא הדבר מיותר לדעתם "משום תפקידן המועט יחסית של המהומות לעומת יסודות אחרים המהווים את האנטישמיות"¹⁶⁷. הסיבות העיקריות לכל הגילויים האנטי־יהודיים בפולין נעוצים בהתבדלותם של היהודים ובאהדתם לגרמניה שבאה לידי ביטוייה המובהק ב"אופי הגרמני" של לשונם ו"בהתקשרות היהודית עם הבולשביזם", המשמש הסבר חלקי לפוגרומים בפינסק, לידה, וילנה ומינסק"¹⁶⁸. הדו"ח מדגיש ש"מצינים תכופות, כי יהודים הם מנהיגיה של התנועה הבולשבית ברוסיה ובפולין, ואין ספק בכך, שמילאו תפקיד נכבד בערים כגון וילנה, לידה ומינסק, עד שנכבשו בידי הצבא הפולני". לא רק בולשביקים יהודים אשמים, "אפילו התכנית... של ה"בונד" מובאת כהוכחה לאהדת היהודים לבולשביזם"¹⁶⁹.

הדו"ח מוסיף ומאשים את היהודים, שבעזרת השלטונות והעתונות הגרמניים הגזימו בתיאורי המאורעות האנטי־יהודיים. הם הודיעו למשל על 2500–3000 יהודים שנהרגו בפוגרום בלבוב, בעוד שלמעשה היה מספר הקרבנות רק 76. הדבר נעשה לשם תעמולה אנטי־פולנית. פולנים אף הצביעו על כך, שהיהודים בגאליציה עשו יד אחת עם האוקראינים, כדי להזיק לפולין. בעלי הדו"ח חוזרים גם על ההאשמה, שהיהודים היו ספרי־מלחמה, וכי הם נוהגים במסחרם לפי שתי אמות־מידה, האחת ליהודים והאחרת ללא־יהודים. חלק מקשייהם של היהודים נובעים, לדעת חוגים פולניים, ממעשיהם של היהודים עצמם, כמו כן — מ"תורות מסוימות שבתנ"ך וספרים יהודיים אחרים, הדנים ביחסים שבין יהודים לגויים, תורות שהן היפוכן של השאיפות הנאורות של ימינו", אם כי "יהודים רבים מכחישים, שעדיין יש לתורות אלו השפעה על ההמונים היהודיים"¹⁷⁰.

"דביקותם העזה של היהודים בבית־הכנסת גרמה להתבדלותם ובדילותם של היהודים מן האוכלוסיה הכללית". הלבוש היהודי המיוחד, הכשרות ושמירת השבת הם דוגמאות להתבדלות זו. "במידה מסוימת גם בכל ארץ אחרת קיימות אותן הבעיות, שבה אופי היהודי והמנהגים היהודיים מפתחים סולידריות גזעית"¹⁷¹.

כללו של דבר, לא המיעוטים בפולין הם הצריכים הגנה, אלא היפוכו של דבר, המדינה היא הזקוקה להגנה "מפני חבלת המיעוט"; "חבר הלאומים חייב לתת ערובה כזאת... לכל מדינה

Mission of the United States to Poland, Senate Document 177, 66th Congress, 2nd (167 Session, Washington, 1920, p. 13. במסמך זה של הסנאט נדפסו שני הדו"חות, של מורגנטאו ושל ג'ודוויין ג'והנסון.

(168) ש, ש, עמ' 15. (169) לעיל...

(170) ש, ש, עמ' 15–16. (171) ש, ש, עמ' 14.

חפשית... כדי לשמרה מסכנה פנימית"¹⁷². אף-על-פי שג'ודווין עצמו היה כאמור עד-ראייה לפוגרום במינסק, משבח הדו"ח את שלטונות הצבא במינסק, שעשו שם "כל המאמצים למנוע התנפלויות"¹⁷³.

לעומת זאת הוא מאשים את היהודים על שהם מוכנים להזעיק עזרה מחוץ לארץ, מבלי להתחשב שהם מוזיקים בכך למדינה הפולנית. "חלק מנציגי התנועה היהודית הלאומית, שהיו אקטיביים מאוד, אינם מוכנים להעדיף את צרכיה הכלליים של מדינת פולין על הבעייה היהודית". ואילו היהודים שמחוץ לפולין מנהלים מערכה נגד המדינה הפולנית מתוך חשבון, שאם תהא מוארת "באור זקור", יובטחו תנאים טובים יותר ליהודים שבתוכה.¹⁷⁴

בעלי הדו"ח הגיעו לכלל מסקנה, שאירעו במדינה הפולנית ב"ששת חדשי קיומה הראשונים תגרות, מהומות ואף מעשי רצח, שדוכאו ע"י הצבא או השלטונות האזרחיים". הם מוסיפים ומדגישים, ש"תולדות היהודים ויחסם לפולין, שהיו נתונים בסכר של תנאים לא נורמאליים ושל תנאי כלכלה תוצאת המלחמה, גרמו במידה מרובה לליבוי האנטישמיות בשעת משבר". המדינה הפולנית ראויה לכל תמיכה, יש לשמור עליה מפני סכנה מבחוץ, לערוב לזכויותיה הטריטוריאליות, לסייע סיוע כלכלי שתעמוד על רגליה, לתמוך תמיכה בינלאומית במדיניות ההגירה שלה, ועל חבר הלאומים לעזור לה להיות למדינה דמוקרטית.¹⁷⁵

נראה שמורגנטאו עצמו העמיד את המנהיגים היהודיים על הנזק שבדו"ח המשלים. ב-29 בנובמבר כתב סטיפן וייז מכתב אל העוזר לשר-החוץ, ויליאם פיליפס, והודיע לו שהנרי מורגנטאו הראה לו את הדו"ח של ג'ודווין-ג'והנסון, וכי לאחר שהוא, וייז, עיין בו בתשומת לב, הגיע לכלל מסקנה, ש"פרסום הדו"ח יעורר סערה מוצדקת", וכי משרד החוץ אסור לו להוציא לאור את הדו"ח, עד שיושטמו או ישונו בתוכו פיסקות מזיקות מסויימות.¹⁷⁶ ב-5 בדצמבר הגיש לואי מארשאל לפיליפס תזכיר גדול, בן 18 דפים כתובים בצפיפות במכונת-כתיבה, בו ניתח בחריפות סעיף סעיף את כל הדו"ח והוכיח, שהוא מכיל עלילות והאשמות, שבשום פנים אינם צריכים לקבל את אישורם במסמך רשמי. מארשאל טען, כי "זה רצונם של יהודי פולין ויהודי ארה"ב, שהקבוצות השונות בפולין יחיו בשלום, ושכולן תהיינה מאוחדות ותעשינה כל שיש בכוחן כדי לעזור בפיתוח הארץ ואוצרותיה". פרסום המסמך המבוקר לא יסייע לכך, אלא היפוכו של דבר, ירבה חיכוכים ומרידות. "יהא בכך אסון ממש, אם פקידים אמריקניים יימצאו אחראים לתוצאה בלתי-צפויה כל-כך"¹⁷⁷.

על צד האמת לא היו המנהיגים היהודיים חוששים כל כך מפני הדו"ח גופו, אף-על-פי שהיה אנטי-יהודי במפורש, כשם שחששו מפני התוספת שצורפה אליו. מורגנטאו סיפר לאחר שנים אחדות, כי שני בעלי הדו"ח היו משוכנעים באמיתות הפרוטוקולים של זקני ציון ורצו שהדבר יצויין בדו"ח שלהם כאחת הסיבות העיקריות לאנטישמיות בפולין.¹⁷⁸ לואי מארשאל שבעצמו

(172) ש, ש, עמ' 22, 23.

(173) ש, ש, עמ' 20. (174) ש, ש, עמ' 18. (175) ש, ש, עמ' 22, 23.

(176) "סטייט דפוט", 860 c. 4016/173.

(177) מ א ר ש א ל, כרך 2, עמ' 621. והשווה גם עמ' 611, במכתבו אל מק מיום 24 באוקטובר.

(178) בראיון ל"אמריקן היברו", שנזכר לעיל בהע' 165.

נשא ונתן עם ג'ודוויין וג'והנסון לאחר שובם לארה"ב, אמר שאין זה נכון. לפי דבריו כללה התוספת תזכיר אנטישמי מפורט, בו נאשמו יהודי פולין בכל מה שכבר האשים את היהודים אייזמנגר בשעתו ואף יותר מכך¹⁷⁹.

ברור היה למנהיגים היהודיים מה עצום הנזק שתזכיר אנטישמי כזה עלול להביא, אם יקבל את אישורה הרשמי של הממשלה. מארשאל היה תמיה מאוד, היאך יכלו שני אמריקנים משכילים וישרים, שהאחד מהם גנרל והאחר פרופיסור להיסטוריה, להאמין לדברי הבאי כאלה. הוא לקח עמו לווינגטון כתבים של חוקרים מוסמכים, יהודיים ובעיקר שאינם יהודים, הדוחים את העלילות, והצליח לשכנע את ג'ודוויין וג'והנסון, שאמנם הוטעו טעות גסה. בהשפעתו נמנעו מלכלול בדו"ח את התזכיר האנטישמי, ואף הודו למארשאל על ששמרם מהאשמת שוא כלפי היהודים¹⁸⁰.

המנהיגים היהודיים מרוצים היו שעלתה בידם להוכיח, כי דברי התזכיר מחוסרים כל יסוד. אף הדו"ח עצמו של ג'ודוויין–ג'והנסון לא היה בנוסחו הסופי חריף כבתחילה. ב־10 בדצמבר הודיע משרד החוץ לווייז, בתשובה למכתבו, שה"דו"ח שונה בהרבה" וכי בנוסחו המתקן מצויות בו "רק פיסקות מעטות מאוד – אם בכלל יש בו כאלה – שאפשר לטעון כנגדן". אכן, על צד האמת, יכלו היהודים לטעון כנגד פיסקות מרובות גם בדו"ח המתקן¹⁸¹.

כל אותו זמן עוד קיוו בווינגטון שמשרד החוץ יצליח להפגיש את שלושת חברי המשלחת ולהניע אותם לפרסם דו"ח אחד מוסכם. ב־25 באוקטובר טילגרף פולק מפאריס, כי "מוטב לא לפרסם דבר עד שמורגנטאו, ג'ודוויין וג'והנסון ייפגשו באמריקה", שמא "יגיעו לכלל הסכם"¹⁸². בו ביום הודיע רוברט לאנסינג מווינגטון לפולק בפאריס, כי לדעתו של הרברט הובר, יש לפרסם מייד את הדו"ח של מורגנטאו, מאחר שהמצב הפוליטי של פולין חמור ויש "צורך לתמוך בפאדרבסקי". לאנסינג הוסיף, ש"מורגנטאו אינו נוטה לשנות את הדו"ח שלו"¹⁸³. ב־16 בדצמבר פנה משרד החוץ עוד הפעם אל מורגנטאו, והודיע לו כי משרד המדינה מתכוון למסור את הדו"חות לסנט לשם פרסום וכלום אין הוא חש, ש"אין להתעכב דווקא על ההתנגדות שגילה הפולני כלפי היהודי". המשרד סבור, שאולי מוטב להניח לדו"ח "לדבר בעד עצמו"¹⁸⁴. כעבור יומיים השיב מורגנטאו לווייליאם פיליפס, שאף הוא סבור, כי "הדו"ח ידבר בעד עצמו". הממשלה ניסתה אפוא להשפיע על מורגנטאו שימתיק את הדו"ח שלו. יתכן שמלכתחילה נעשה הדבר כדי לקרב את עמדותיהם של חברי המשלחת ולהניעם לפרסם דו"ח אחד, אולם לאחר מכן

Louis Marshall corrects Henry Morgenthau, The American Hebrew, December 19, (179

1924.

(180) ש. ב. בעל התזכיר היה פולני בשם שאכי (= שאצקי), ממקורבי הממשלה הפולנית. הוא פרסם הוברת אנטישמית בשם: Dogmaty Ligi Narodów a Naród Żydowski ("עקרונות חבר הלאומים והעם היהודי"). יעקב שאצקיכתב והסתייג ממנו במכתב למערכת Dziennik Nowy מן ה־29 במאי 1919, ועי' גם מארשאל, כרך 2, עמ' 128. בהערה שם הוא מביא קטע מתוך מכתב ליעקב שיף מה־13 בדצמבר 1919 הנוגע בתזכירו של שאצקי.

(181) "סטטיס דפס". 860 c. 4016/173.

(182) ש. ב. 4016/158. (183) ש. ב. ש. (184) ש. ב. 4016/184 a.

לא היה עוד מקום לדון בכך וכוונתו הגלויה של משרד החוץ לא היתה אלא לסייע בידי הממשלה הפולנית, ובעיקר – בידי פדרבסקי. לאנסינג הוסיף בדאגה, במברקו אל פולק: "אתה מיטיב לדעת כמוני את המצב בפולין ואתה יכול להבין מה חשובה הצעתו של הובר"¹⁸⁵.

ז.

ב-28 באוקטובר החליט הסנט פה אחד, ש"הואיל והמשלחת של ממשלת ארצות הברית לפולין, בהנהגתו של מורגנטאו הנכבד, כבר סיימה כפי שמסתבר את פעולתה, ומר מורגנטאו כבר הגיש את הדו"ח לידי שר החוץ, הרי על שר החוץ להמציא לסנט את העתק הדו"ח, אם אין בכך משום ניגוד לאינטרסים של העם"¹⁸⁶.

מורגנטאו עמד על כך שיעשה פומבי לדו"ח קודם לפרסומו, כדי שיהא לו ההד הראוי¹⁸⁷. אותה שעה החלו מסיחים בוויינגטון, שהדו"ח של מורגנטאו כבר היה בידי מנהיגים ועתונאים יהודיים, וכי העתונות היהודית כבר מפרסמת מאמרים בעניין זה הנראים יוזמים ומכוונים. בתזכיר לשלדון ווייטהאוס מציין ג'יימס וייט, ראש הלשכה הפולנית, שהתרשם משיחותיו עם "מספר ידידים יהודים", כאילו ראו את הדו"חות של המשלחת, וכי "הפולנים מרגישים שלא נהגו עמם ביושר, כשנמסרה ליהודים אינפורמציה מלאה על התוצאות, ולא לפולנים"¹⁸⁸.

למן אוקטובר השתדל מורגנטאו השתדלות מרובה להחיש את פרסום הדו"ח שלו. ב-18 בדצמבר חזר והביע בפני עוזר שר החוץ, פיליפס, את צערו על כך שהדו"ח טרם פורסם¹⁸⁹. החלטת הסנט והלחץ המתמיד של הצד הפרו-פולני, שידע כי שני הדו"חות רצויים לפולין יותר משציפו תחילה, היקשו עתה על משרד החוץ להוסיף ולדחות את הפרסום. השפעה גדולה ביותר על הנשיא ועל משרד החוץ היתה בעניין זה למכתב אישי של הנציג הפולני בארה"ב, הנסיך קאז'ימייז' ליובומירסקי, אל שר החוץ האמריקני. במכתב מן ה-22 בדצמבר 1919 כתב ליובור-מירסקי שהוא נמנע מלהביע את דעתו על מצבם של יהודי פולין עד לפרסום הדו"ח; אילו נהג אחרת היה רואה בכך משום מעשה-ללא-נימוס כלפי ממשלת ארה"ב. אולם בשבועיים האחרונים קרא לתמהונו בעתונים על הופעות פומביות חוזרות ונשנות של אחד מחברי הוועדה הרשמיים (רוצה לומר: מורגנטאו) בעניין מצבם של היהודים בפולין. "איני יכול להניח – הוסיף – את דבריו, שאינם מתארים את המצב לאמתו, כפי שאני מכיר אותו, ללא תשובה". מכיוון שאין הוא רוצה שגילוי-דעתו ייחשב אף במידה כלשהי, "כביטוי של אי-אהדה כלפי עמדת הממשלה האמריקנית", הרי הוא מבקש לדעת אם עליו לראות נאומים אלה כ"גילוי-דעת רשמיים של העם האמריקני"¹⁹⁰.

(185) ש 8, 4016/158. הכוונה להודעת הובר על חומרת המצב בפולין ועל הצורך בפרסום הדו"ח מיד.

(186) Congressional Record, 66th Congress, 1st Session, p. 7640.

(187) פיליפס טילגראף ביום 23 באוקטובר לועדת השלום האמריקנית בפאריס: Morgenthau is urging Dept. to allow publicity to be given to his report. Kindly advise us what your views are in regard to this. State Dept. 860c. 4016/159.

(188) ש8, 4016/176.

(189) ש8, 4016/182. The delay has been most unfortunate.

(190) ש8, 4016/177.

אל מכתבו של ליובומירסקי נלווה תזכיר של העוזר לשר החוץ פולק, מיום 5 בינואר 1920. דומה הדבר, שפולק הוא שקיבל תחילה את המכתב, אף-על-פי שנועד ללאנסנינג, והוא, פולק רצה להציג את העניין לפי ראות עיניו. בתזכירו הסב פולק את תשומת-לבו של לאנסנינג למכתבו של הנציג הפולני, "המוחה נגד תיאורים בלתי נכונים בעניין היחס אל היהודים בפולין, והכוונה היא ללא ספק להצהרות מסוימות, שהצהיר מורגנטאו. מוזר דבר — כותב פולק — שהצהרותי לעתונות הן בעצם עוינות לפולין, והדו"ח גופו הוא פחות או יותר צידוק הדברים. ואם לא צידוק הרי לפחות הכחשה של הסיפורים המוגזמים, המופצים על ידי התעמולה היהודית". פולק מסיים בשאלה: "בהתחשב עם מכתבו של ליובומירסקי והתעמולה בין היהודים והפולנים, שמא אפשר לבקש את הנשיא שיחזור ויעיין בהחלטתו שלא להרשות את פרסום הדו"ח?"¹⁹¹ הדבר המעניין ביותר שאנו למדים מתזכיר זה הוא מורת-רוחו של הנשיא מן הדו"ח ואירצונו לפרסמו.

ב־8 בינואר 1920 כתב קוירק, מזכירו של לאנסנינג, בתזכורת למכתבו של ליובומירסקי, שיש לשלוח את המכתב אל הנשיא בצירוף העתק מתזכירו של פולק. אף יש להודיע לו, לנשיא, כי גם שר החוץ מסכים לפרסום הדו"ח של מורגנטאו, "כדי שהתעמולה המתנהלת בקשר לעניין, תיפסק". קוירק הוסיף, ש"שר [החוץ] רוצה כמו כן שהנשיא ידע, כי הוא שר החוץ חושד, שנעשה נסיון מצד יהודים מסויימים למנוע את פרסום הדו"ח של מורגנטאו". בו ביום העביר לאנסנינג ווילסון את תזכירו של פולק, בצירוף מכתב משלו, בו ציין ש"הא בכך מן החכמה אם יוכל לחזור ולבחון את החלטתו שלא לפרסם את הדו"ח של מורגנטאו". אף הוא הזכיר את ה"נסיון של יהודים מסויימים" למנוע את פרסום הדו"ח — רמז דק, שווילסון נתון להשפעה יהודית. המכתב חזר מיד, כשבצדו הערה של וילסון כתובה בעפרון: Publication authorized. אותו זמן כבר היה הנשיא משותק בגופו מזה חדשים אחדים ולא השתתף בהנהגה המעשית של הממשלה אלא במידה מועטת. משחלה וילסון את מחלתו — מספר ג'וסיפוס דניאל, שר הצי, בזכרונותיו — סר חנו של המקורב בעוזריו, הקולונל האוס, ולא הניחו לבוא לפניו. הטעם לשינוי זה נעוץ אולי במאבקו הקשה והמוצלח של הסנט נגד הנשיא כנגד הצטרפות ארה"ב לחבר הלאומים. נראה שווילסון תלה כשלון זה במידה מרובה בדרכו של האוס לשוות אופי היסטורי לדיונים, דבר שהרגיז מאוד והרחיק מעליו סנטורים ומדינאים רבי-השפעה¹⁹². אולם קולונל האוס

191) שם. אכן נכון הדבר שמורגנטאו נקט בהופעותיו הפומביות לאחר שחזר לאה"ב לשון חריפה יותר כלפי פולין מאשר בדו"ח. ב־14 בדצמבר 1919 נאם מורגנטאו באסיפה גדולה מיוחדת של האגודה היהודית "דהי ידנינס" בניוירוק ושם אמר: The Poles lack the courage and will not be helped: so they are drifting... The Poles are looking for somebody to blame, and the easiest way out is to blame the Jew... The conditions in Poland are undesirable... The Poles have a more refined method they thought they could strangle the Jews by not dealing with them. מורגנטאו אף תיאר את שיטת-הפוגרום האיומות והביא לדוגמה את האמצעים הרוחניים שנקטו כלפי האדם היקר והנשמה הפיוטית — המשורר לייב יפה. Morgenthau Tells of Poland's Needs, The New York Times, December 15, 1919, p. 5.

192) "סטייט דפט" 4016/184 860c.

193) לויד ג'ורג' מספר בזכרונותיו, When Wilson was stricken down and became a helpless paralytic, he refused to see Colonel House — once his most intimate friend — at his bedside

וחבורתו החזיקו בשלטון, בעזרתה של הגברת וילסון. אשת הנשיא ורופאו הם שהיו מחליטים אימתי והיאיך להגיש לנשיא את כתבי המדינה¹⁹⁴, אפשר שלהם דווקא יש לייחס את הלחץ המופרז על הנשיא החולה, שיתיר את פרסום הדו"ח, אשר הקבוצה הפרו-פולנית ראתה בו מסמך רצוי לפולין.

ב־19 בינואר 1920 פורסם הדו"ח של מורגנטאו. ה"ניו יורק טיימס" הדפיסו בשלימותו¹⁹⁵, עתונים גדולים אחרים — סקירות מפורטות ופסקאות חשובות. כיוצא בכך העתונות היהודית באמריקה ובפולין; עתון כגון ה"פארווערטס" פרסם את הדו"ח כולו¹⁹⁶, עתונים אחרים — סקירה מקפת ומפורטת. בעתונות היהודית בפולין פורסם הדו"ח לראשונה בערך שבוע לאחר פרסומו בארה"ב.

הן הממשלה והן העתונות דיברו רק על דו"ח אחד, של מורגנטאו. אף כי צויין, שג'ודוויין וג'והנסון הגישו דו"ח מיוחד. אין זאת אלא שהממשלה הפיצה את הדו"ח של מורגנטאו בלבד. על כל פנים לא השתדלה להפיץ באותה מידה את הדו"ח השני. נוכח השפעתו המכרעת של הצד הפולני במשרד החוץ¹⁹⁷ אין הימנעות זו מחוורת כל צרכה. מי הוא שהשפיע על כך? ב־28 בפברואר טילגרף גיבסון מווארשה, ש"אף על פי שהדו"ח של מר מורגנטאו כבר פורסם, והוא [מורגנטאו] נאם נאומים שונים, שבהם הסביר את השקפתו, לא ניתן להשיג את הדו"ח של ג'ודוויין—ג'והנסון בעל העמדה האחרת". גיבסון מבקש לדעת, אם "הדו"ח הסופי שלהם הוא הדו"ח שהגישו ב־31 באוקטובר", ואם "מותר למסרו לעתונות". אם לא, הרי הוא מבקש שישלחו אליו את הנוסח הסופי וש"כאן [בפולין] יורשה פרסומו". ב־4 במארס השיב פולק לגיבסון, ששולחים אליו שני העתקים ממסמך הסנס 177, אשר בו נדפסו שני הדו"חות, וכי אין למשרד החוץ התנגדות לכך, שהוא "ימסור [אותם] לעתונות"¹⁹⁸.

משאלתו של גיבסון ומתשובתו של פולק אנו למדים, שהדו"ח של ג'ודוויין—ג'והנסון לא נשלח כלל אל הנציגות האמריקנית בפולין. וודאי לא היה כאן מעשה רשלנות סתם. מעצם השאלה אם הדו"ח של ג'ודוויין—ג'והנסון שפורסם הוא הדו"ח המקורי מסתבר, שלווארשה כבר הגיעה שמועה שהחומר האנטישמי הושמט מתוך הדו"ח.

.David Lloyd George, *Memoirs of the Peace Conference*, vol. I, New Haven 1939, p. 156
אף הנשיא עצמו הגה חיבה לפולין. אות ההצטיינות היחידי שקיבל מחו"ל היה "מיסדר הנשר הלבן", כפי שמספרת גב' וילסון בזכרונותיה. Edith Bolling Wilson, *My Memoirs*, New York 1938 p. 343.

(194) שם, עמ' 288.

(195) The New York Times, January 19, 1920, pp. 1 and 6.

(196) דער "פארווערטס", 19 יאנואר, 1920.

(197) דומה שהעתונאים בוואשינגטון ידעו כי עמדה פרו-פולנית גלויה ומוצהרת היא בבחינת המלצה במשרד החוץ. ב־20 בנובמבר 1919 פנה הסופר הנודע רופרט יוז (Rupert Hughes) שאז היה עדיין עתונאי צעיר, אל עוזר שר החוץ פיליפס וביקש ממנו להקדים ולתת לו באורח סודי העתק מן הדו"ח של מורגנטאו, בהמליצו על עצמו: As you perhaps remember, I am intensely interested in the Polish cause, and have taken particular interest in the outrageous exaggerations of the anti-Polish Jewish propagandists. State Dept. 860c. 4016/174.

(198) שם, 4016/187.

ח.

שוונות היו התגובות על הדו"ח של מורגנטאו. עתונים אמריקניים רבים נקטו אותה עמדה שנקט ה"ניו-יורק טיימס", דהיינו: אמנם נהרגו כשלוש מאות יהודים, נעשו הרבה מעשי רצח ושווד, אלא שהימים היו ימי אנדרלמוסיה, מעשים רבים נעשו מתוך התנגדות מדינית, כלומר: ההתנגדות לבולשביזם, והכל נעשה "בלא ידיעתה וללא הסכמתה של הממשלה הפולנית, אשר הענישה בחלק מן המקרים אם גם לא בכולם, את האשמים עונש קשה". ה"טיימס" גילה דעתו, שלפי הדו"ח אין הממשלה הפולנית אחראית להתפרצויות האנטי-יהודיות, וכל הפרשה כולה נראית הרבה פחות חשובה מכפי שנמסר עליה¹⁹⁹. אף ה"טריביון" הניו-יורקי רבה-השפעה קבע, ש"העם הפולני טוהר מן ההאשמה בטבח היהודים", וכי "מעשי הפשע לא הוכנו מראש"²⁰⁰. שני השבועונים הליברליים החשובים, "ניישן" ו"ניו-ריפאבליק" הגיבו בשתיקה רבת-משמעות, לא נזקקו כלל לדו"חות.

העתונות האנגלית-יהודית באמריקה תמכה בדרך כלל בדו"ח של מורגנטאו. עורכיהם של העתונים הגדולים ובעלי השפעה היו מקורבים אל המנהיגים היהודיים וידעו את השתלשלות הדברים. הם אף הבינו מדוע היו נאומיו של מורגנטאו לעתים קרובות עוינים יותר לפולין מאשר הדו"ח שלו. עורכו של ה"אמריקן היברו" הביעה "תמיהה" על כך, ש"העתונות היהודית האמריקנית תוקפת את מר מורגנטאו". לדעתו "ניגש [מורגנטאו] אל הבעיה לא מנקודת-ראות היסטורית, אלא כמדינאי"²⁰¹. הוותיק שבעתונים היהודיים בארה"ב, ה"אמריקן איזראליט" רבה-השפעה, שאותו זמן היה עדיין מתנגד בתוקף לציונות ולכלל השאיפות הלאומיות היהודיות, נוף בציונים על כך, שהדו"חות על הפוגרומים ו"בעיקר הדו"חות שהגיעו באמצעותן של הסתדרויות ציוניות היו מוגזמים מאוד" ומצא שאף "היהודים בפולין אינם נקיים מכל אשמה". ה"איזראליט" מגלה דעתו, שייטב ליהודי פולין אם יטו איוון לעצותיו [של מורגנטאו], שכן "מדינאי הוא"²⁰².

Two of the three facts are : The Morgenthau Report כותב ה"טיימס" : (199 במאמר ראשי בשם The Morgenthau Report, הידיעה באה בעמוד הראשון ועל פני שלושה evident and prominent — there were not thousands of victims, there were about 280; and there were no pogroms in the sense of that word. There should have been no victims at all, of course; but Poland last winter and spring was in a state of considerable turmoil and many persons of all races lost their lives while the country was slowly settling into order... The Polish Government stands cleared of responsibility for anti-Jewish outbreaks and the entire matter is seen to have been of far less magnitude than was reported The New York Tribune, January 19, 1920 (200 עמודים בקירוב ניתנו קטעים מתוך הדו"ח. הידיעה הוכתרה: Polish Nation Absolved of Slaying Jews. The American Hebrew, January 23, 1920 (201 העתון מצדיק את הדו"ח של מורגנטאו ואומר: The Commission made its study evidently not to discover material for feeding the hostile flames between Jews and Poles, but to analyse the causes behind the excesses, to seek and recommend a remedy.

The American Israelite, Cincinnati, January 23, 1920, p. 4 (202 העתון השתמש כאן בהזדמנות לגנה את הציונות: It appeared that the reports received, especially those coming through the Zionist organizations were very much exaggerated... Regretably as it is to do so, it must

ה"ג'ואיש אדווקייט" מבוססותן הוא אחד המעטים מבין העתונים היהודיים בשפה האנגלית שלא שיבחה את מורגנטאו. במאמר ראשי שנדפס ביום 22 ביאנואר בשם: "What Morgenthau Missed" הוא קובע, שהדו"ח "מוסר תיאור לא נכון", ו"נוטה להוציא לעז על המחאה היהודית"²⁰³. מורגנטאו מתואר כנציג יהודי שלא היה מתאים לתפקידו.

העתונות היהודית באידיש התקיפה קשות את הדו"ח של מורגנטאו ואותו עצמו. ה"פאר-ווערטס" שאלו למורגנטאו בלעג שנון: אם "נתכוון לגלות בממשלה הפולנית מחלקה מיוחדת לניהולם של פוגרומים, או שמא נתכוון לראות את פאדרכסקי צועד בראש כנופיה של מורעים והורג יהודים ברחובות?" הרי יהודים "לא נתכוונו מעולם לומר, שפאדרכסקי ושריו מהלכים ברחובות, כשאקדחים בידיהם, יורים ביהודים ושוודדים את בתיהם. אם הצבא הפולני, הקצינים הפולנים והפקידים הפולנים עשו פוגרומים, הרי די בכך שנאמר כי הממשלה הפולנית היא האחראית לפוגרומים". ה"פארווערטס" כותב בגלוי ש"מעולם לא ציפינו לכך, שמורגנטאו ימצא די אומץ בלבו לצאת ולגלות את האמת כולה". הוא ביקש להניח את דעתם של כל הצדדים ולא נתן דעתו על האמת לאמיתה²⁰⁴.

עוד בשעה שמורגנטאו יצא לפולין, כתב ה"טאג" הניו-יורקי במאמר ראשי, שמצפים מן המשלחת "אמת ורק אמת: האמת על הפוגרומים הפולניים, האמת על מדיניות ההכחדה של ממשלת פולין לגבי היהודים" וכו'²⁰⁵. משנתפרסם הדו"ח של מורגנטאו הגיב עליו אחד מסופרי ה"טאג" בזו הלשון: "כאב ובושה... פחד הוא שהוליד את ידו... מתקבל הרושם, כאילו שני אנשים שונים חיברו את הדו"ח: האחד לבו רועד מצער וכאב, והשני מפחד לומר את האמת... אם זוהי מדינאות יהודית, אין זו אלא מדינאות של בתי-הענה"²⁰⁶.

אף ה"ידישעס טאגעבלאט" האורתודוכסי סבור, שהדו"ח אינו כפי שצריך היה להיות, אולם בכל זאת הוא מלמד זכות על מורגנטאו. לפי דבריו השתמשה העתונות האמריקנית בדו"ח שלו "שימוש חד-צדדי במקצת", התעכבה יותר על מה שלא האשים, מאשר על האשמותיו, "משום חיבתה של אמריקה לפולין ממעטים את חטאיהם של הפולנים".

העתונות היהודית בפולין לא תלתה מלכתחילה תקוות יתירות במשלחת של מורגנטאו. ה"טאג" הווילנאי הכין כבר ב-16 ביאנואר 1920 את קהל קוראיו והודיע, שאם כי "הדו"ח של ועדת מורגנטאו עדיין לא פורסם, כבר מגיעות ידיעות על הרוח שבה נתחבר... חבר לדעה של דניקין [הכוונה לגנרל ג'ודוויץ] אינו מסוגל למסור דו"ח אחר. "יאהודי", שורה לו כל היהדות

however be said that the Jews of Poland are not altogether without blame. He is a statesman and the Jews of Poland will do well to follow his counsel. The Jewish Advocate, Boston, January 22, 1920 (203)

(204) מאמר ראשי: "מארגנטויס באריכט וועגן די פאגראמען אין פוילן", דער "פארווערטס", 20 יאנואר, 1920, ע' 4.

(205) במאמר ראשי: "מורגנטאו בפולין", ב"ט א ג", ניריורק 20 ביולי 1919.

(206) א. וואהלנער: "א ווייטיק און שאנד" ("כאב ובושה"), "ט א ג", ניריורק, 22 ביאנואר 1920.

עמ' 4.

(207) "ידישע טאגעבלאט", 21 בינואר 1920, עמ' 4.

המודרנית, שכולו פחד ורעדה שמא יצורף לאומה, המנהלת כיום מאבק קשה ומר כל כך למען כבודה הלאומי, למען זכויותיה וקיומה, אינו עשוי לעולם להתעלות לתפקיד של חוקר אובייקטיבי"²⁰⁸.

עדיין לא פורסם הדו"ח, וכבר נתיאשו יהודי פולין מן המשלחת.

יהודי פולין ידעו, כפי שהתבטא הלל צייטלין לאחר מכן, שמורגנטאו "היה אובייקטיבי יתר על המידה. תמיד היה חרד: שמא אין הוא יוצא ידי חובה, שמא מדבר מגרוננו היהודי ולא האזרת האמריקני שאינו נוגע בדבר. שאר חברי הוועדה של מורגנטאו, ודאי שאין לחשוד בהם בנטייה מיוחדת איזו שהיא ליהודים ובאירצון כלפי הפולנים. בכל הדו"ח כולו מורגשת דווקא אהדה מיוחדת לפולנים ואהבה מיוחדת לכל העשוי לסייע לקימום המדינה הפולנית"²⁰⁹.
ה"ג'ואיש כרוניקל" הלונדוני, שאותו זמן היה נתון להשפעה ציונית, גינה בחריפות את מורגנטאו והדו"ח שלו. סופרו הנירירוקי של העתון מלגלג על ידידיו של מורגנטאו, המציגים אותו כדיפלומאט גדול. במקום לגנות את הפולנים גיבוי חריף – אומר הסופר – עודד אותם, במקום להזהיר את הפולנים, הכניס נימה של צידוק. בדו"ח של מורגנטאו אין לפי דבריו "זכר ליהודי... אין זכר לאמריקני הליבראלי ברוחו, ואין ביטוי לנציגה של הממשלה הדמוקרטית הגדולה בעולם"²¹⁰.

יחסו של היהודי הפולני הממוצע למשלחת מורגנטאו משתקף מתוך פאראפראזה לשיר הערש של שלום עליכם, שהיה מושר באותם הימים בפולין²¹¹. הרי הבית הנוגע לכך, כלשונו:

עפעס איז דא פון אמעריקא

איינער מארגענטוי,

שפייזט ער אונדז מיט זיינע דרשות

וויי איז מיר און אוי.

און נאך אים א דאקטאר באגען

רעדט ער אן א סוף.

קומען, פארן משולחים –

שלאף זשע דערווייל, שלאף.

מורגנטאו לא הניח אף את דעתם של אלה אשר הגנו עליו, ולא פתר שום בעייה. המאבק בקשר לוועדה אך העלה בפני דעת הקהל את הידידות האמריקנית העמוקה לפולין ולמנהיגיה הריאקציוניים ואת אירצונה של ההנהגה הרשמית האמריקנית להבין את מצבם של היהודים במדינה הפולנית.

(208) "ט א ג", וילנה, 16 ביאנואר 1920.

(209) הלל צייטלין במאמרו "מה מלמדנו הדו"ח של מורגנטאו?" ב"מ א מ ע נ ט", וארשה, 18 בפברואר

1920, עמ' 2.

(210) הכתבה מנירירוק בכותרת: "הפוגרומים בפולין; הממשלה הפולנית 'נקיית כפיים'; The Jewish

Chronicle, 20 בפברואר 1920.

(211) ארכיון יווא, אוסף ליטווק, מס' 826.